

С. Б. Шило,

доцент кафедри дошкільної освіти та професійного розвитку педагогів комунального навчального закладу «Черкаський обласний інститут післядипломної освіти педагогічних працівників Черкаської обласної ради», доктор філософії

ІНТЕГРОВАНІ ТЕХНОЛОГІЇ ЯК СПОСІБ ОРГАНІЗАЦІЇ ЕФЕКТИВНОГО УРОКУ У ПЕРІОД ВОЄННОГО СТАНУ

У ці скрутні часи для нашої країни кожен українець повинен продовжувати виконувати те, що він вмів найкраще: лікарі – лікувати, будівельники – будувати, педагоги – навчати. Під час війни школа стає осередком, який дає змогу дітям отримувати не лише знання, але й психологічну підтримку, не втрачати відчуття приналежності до української спільноти. Тому надзвичайно важливо гнучко підходити до організації роботи школи та налаштовувати освітній процес так, щоб він був комфортним і доступним для школярів та педагогів. Найбільш оптимальна та безпечна форма організації освітнього процесу в умовах воєнного стану — дистанційна. Корисними у цій ситуації будуть напрацьовані навички роботи за технологіями змішаного та інтегрованого навчання у синхронному й асинхронному режимах. В умовах війни вчителям доцільно переглянути календарні плани і спланувати вивчення предметів у найбільш зручній для учнів формі, поєднуючи матеріали з різних галузей, тобто простежувати міжпредметні зв'язки та залучати здобувачів освіти до спільної діяльності.

За останні десятиліття у процесі розробки, освоєння та впровадження нових педагогічних підходів та технологій у практиці загальноосвітніх закладів виникла потреба у підготовці педагога до нових умов навчання та виховання дітей. Вчитель – це особистість, що організовує та реалізовує навчально-виховний процес. Модернізація освіти школярів та підвищення якості навчання вирішальною мірою залежать від підготовки педагога, що поєднує в собі компетентність, універсальність, ініціативність. Сьогодні виконання професійних функцій потребує від учителя не лише наявності системних знань з предмету та методики виховання в цілому, але і з інших суміжних галузей, культурології, етики, релігії, історії музичної освіти тощо. Тому якість сучасної шкільної освіти залежить від оновлення організації навчання у системі педагогічної освіти.

Реалізація Концепції «Нової української школи» передбачає структурування змісту навчання на засадах інтегративного підходу, забезпечення міжпредметності на основі ключових компетентностей. Найважливішими пріоритетами для тих, хто навчається, стають індивідуальний розвиток, усвідомлення своєї позиції в суспільстві, самостійність, готовність до самовизначення, тобто ті якості, без яких неможлива модернізація країни та вступ до спільноти розвинутих держав. Для вирішення цього завдання необхідно реалізувати систему навчання, яка б відповідала формуванню у школярів системних знань, не завдаючи шкоди їхньому здоров'ю. Психолого-педагогічна думка та освіта перебувають у постійному пошуку методів, форм, прийомів, що сприяють створенню такої системи. Один із напрямів у цьому пошуку – здійснення міжпредметних зв'язків у навчанні. Актуальність міжпредметності на цьому етапі розвитку суспільства очевидна, це вимога часу. Вона обумовлена сучасним рівнем науково-технічного прогресу, посиленням

інтеграційних тенденцій у науці, техніці, виробництві. І ця проблема шкільної освіти, як і раніше, залишається невирішеною. Багатопредметність навчального плану, слабка пов'язаність наукових поглядів, представлених у змісті навчальних предметів, розрив між знанням та особистістю учня та інші причини ведуть до фрагментарності навчання.

Міжпредметні зв'язки з урахуванням інтеграції предметних знань дозволяють узгоджено вивчати різні дисципліни. Це підвищує рівень навчання, активізує розумову, творчу діяльність учнів, розвиває пізнавальний інтерес здобувачів освіти, забезпечує цілісний розвиток особистості. Міжпредметна інтеграція сприяє інтенсифікації освіти, спрямованої на поглиблення взаємозв'язків між предметами. Дослідження цієї проблеми важливо як в аспекті розвитку основ педагогічної науки, так практичної діяльності фахівців соціальної сфери. Основне завдання інтеграції полягає у пошуку єдиного об'єднуючого компонента, у створенні нового інтегрованого змісту. У цьому власне і відмінність інтеграції від міжпредметних зв'язків. Процеси інтеграції освіти не є новими. Приклади їхнього прояву – реалізація імпліцитних напрямів освіти (гуманізації, інформатизації, екологізації). Зміст усіх навчальних предметів має певний інтегративний потенціал, що визначає можливості різних предметів вступати в інтегративні зв'язки. Професійна підготовка фахівців вимагає виділення дидактичних основ навчальної інтеграції. Певною мірою інтегративність в навчанні є основним чинником розвитку системності освіти. Встановлення зв'язків між окремими дисциплінами сприяє динамічності мислення, творчій активності учнів, формуванню цілісного світогляду.

Метою статті є з'ясування особливостей інтегрованої технології навчання як способу організації сучасного цікавого та практикоорієнтованого уроку та оцінка значення технології у розвитку та активізації пізнавальних здібностей учнів у період воєнного стану.

Кожен педагог постає перед проблемою: учні, приходячи на урок з одного предмета, не готові використовувати знання, отримані на інших уроках. Успішне вивчення школярами однієї дисципліни часто залежить від набутих знань та вмінь з іншої.

Інтеграція – це глибоке взаємопроникнення, злиття, наскільки це можливо, в одному навчальному матеріалі узагальнених знань у тій чи тій галузі.

Ідея про єдність наукових знань простежується в працях мислителів різних часів. Концепція інтеграції була запропонована А. Коменським, який уважав, що для формування системи знань важливо послідовно встановлювати зв'язки між навчальними предметами. Упродовж XX початку XXI століття педагоги шукали різні шляхи вирішення проблеми взаємозв'язків навчальних предметів. У 20-х рр. XX століття застосовували комплексний метод навчання. Наприклад, К. Ушинському за допомогою інтеграції письма і читання вдалося створити аналітико-

синтетичний метод вивчення грамоти. У 60-х рр. В. Сухомлинський провів «Уроки мислення на природі» - один із найвдалих прикладів інтеграції різних видів діяльності, об'єднаних однією метою. У 70-80-х рр. почали активно використовувати міжпредметні зв'язки. У 80-90-х рр. набули поширення інтегровані й бінарні уроки, почалося створення інтегрованих курсів. А на початку XXI століття починається впровадження інтегрованого навчання.

Поняття «інтеграція» може мати два значення:

а) створення у школярів цілісного уявлення про навколишній світ (інтеграція як мета навчання);

б) пошук загальної платформи зближення знань (інтеграція як засіб навчання).

Технологія інтегрованого навчання це не лише доповнення одного предмета іншим, а насамперед – активна співтворчість колег у колективі. Впровадження у практику школи подібного навчання насамперед пов'язане з бажанням педагогів змінити своє ставлення до організації навчального процесу. По-друге, це вимагає нестандартних рішень в організації внутрішньошкільного розкладу уроків та додаткових занять таким чином, щоб вчителі могли проводити спільні заходи, могли здійснювати взаємовідвідування, тобто вдосконалювати свої професійні навички. По-третє, технології інтегрованого навчання тлумачать як стимул для розробки педагогами авторських програм та педагогічних технологій, методів та прийомів роботи. Можна сміливо сказати, що технологія інтегрованого навчання є чинником динамічного розвитку та мобілізації спільних зусиль всього педагогічного колективу. Завдання вчителів, що формують інтегровані курси – знайти шляхи зміни (трансформації) деяких розділів навчальних дисциплін для об'єднання їх у комплекс (або спеціальний курс), узгодження досліджуваного змісту, послідовність освоєваних тем з різних предметів, виділення та опанування спільних понять на різних уроках, в різних життєвих ситуаціях. Це може бути пов'язано, наприклад, з процесом розвитку у дітей дослідницьких здібностей, проектних форм діяльності, з розширенням кола пізнавальних інтересів, навчанням конкретним розумовим операціям, прийомам узагальнення та аналізу, з формуванням емоційно-чуттєвої сфери.

Звичайно, все це вимагає і знання педагогами (хоча б у загальних рисах) навчального матеріалу інших шкільних предметів, що вивчаються паралельно, вміння використовувати ці знання на своїх уроках, знаходити спільні точки дотику. Такий спосіб ведення занять навчає школярів будувати логічні зв'язки між предметами чи темами, розвиває їхню здатність до аналізу та узагальнення інформації. Тому можемо характеризувати основне завдання інтегрованої технології як навчити дітей аналізувати одні й ті ж явища, проблеми у різних ситуаціях, системах і напрямках, спираючись на динаміку і логіку міркувань.

Найбільш повно інтеграцію предметів здійснюють тоді, коли між програмами чи предметами встановлено смислово відповідність, існує центральна ідея, яка поєднує весь блок тем і проблем, що розглядаються на різних предметах. Сенс такого навчання спрямований на гуманітаризацію освіти загалом, що насамперед пов'язано з впровадженням гуманітарних технологій у практику освоєння предметів будь-якого циклу, наближення досліджуваних правил, понять, законів, формул, відкриттів у науці до життя. Це передбачає, що у школярів важливо сформувати уявлення про те, що кожне явище вивчалось не опосередковано, а було тісно пов'язане з суспільним устроєм, історичними умовами, стилем епохи, розвитком мистецтва, політики тощо.

Чим викликано активне використання інтегративного підходу до навчання серед учителів-практиків? Звісно, існування певних проблем навчання, зокрібно:

- збільшення навчального навантаження, що часто стає причиною погіршення здоров'я школярів;
- уривчастість та неузгодженість, роз'єднаність формування загальних понять, вироблення узагальнених умінь та навичок;
- фрагментарність знань учнів, несформованість єдиної картини світу, недостатня практична спрямованість навчальних предметів;
- зниження інтересу до навчання у значній частині учнів.

Інтегративне навчання допомагає вирішити чи певною мірою зменшити ці проблеми. Інтеграція мотивує учнів, активізує їхню навчально-пізнавальну діяльність. Інтеграція на уроці знімає напруженість та стомлюваність дітей, від якої вони страждають. У такий спосіб діти стають активними учасниками навчального процесу. За допомогою цієї методики учні можуть застосовувати отримані знання у реальних умовах. При реалізації міжпредметних зв'язків у школярів формуються уміння встановлювати та засвоювати зв'язки між предметами, здійснювати перенесення та синтез знань із суміжних предметів, що, у свою чергу, сприяє посиленню взаємодії індукції та дедукції, аналізу та синтезу, узагальнення та конкретизації у пізнанні, і навіть розвитку евристичних методів навчання. Формуючи в учнів уміння узагальнювати знання із суміжних предметів, педагог розвиває вміння в одичному бачити загальне.

Змістовні та цілеспрямовані інтегровані уроки вносять у звичну структуру шкільного навчання новизну та оригінальність та мають певні переваги для учнів:

- враховують індивідуальні особливості здобувачів освіти, зокрема вікові та психологічні;
- формують інтерес, що сприяє самоосвіті, підвищенню рівня навченості та вихованості учнів;
- сприяють формуванню цілісної картини світу, розгляду предмета з кількох напрямів: теоретичного, практичного, прикладного;
- дозволяють систематизувати знання та мати змогу використати їх у повсякденні;
- сприяють розвитку більшою мірою, ніж звичайні уроки, естетичного сприйняття, уяви, уваги, пам'яті, творчого мислення учнів.

Цілком природно, що такі уроки вимагають від вчителя додаткової підготовки. Оскільки інтеграція – це не самоціль, а певна система у діяльності вчителя, має бути цілком конкретний результат інтегрованого навчання, а саме:

1. Підвищення рівня знань з предмета, що проявляється у глибині засвоєваних понять, закономірностей шляхом їх багатогранної інтерпретації з допомогою відомостей інтегрованих наук.
2. Зміна рівня інтелектуальної діяльності, що забезпечується розглядом навчального матеріалу з позиції провідної ідеї, встановленням природних взаємозв'язків між проблемами, що вивчаються.
3. Емоційний розвиток учнів з використанням музики, живопису, літератури тощо.
4. Зростання пізнавального інтересу школярів, що виявляється у бажанні активної індивідуальної та групової роботи на уроці та у позаурочний час.
5. Заохочення учнів до творчої діяльності, результатом якої можуть бути їхні власні висновки, оцінки, що є відображенням особистісного ставлення до тих чи інших явищ та процесів.

Інтегровані педагогічні технології, у свою чергу, мотивують самоосвіту вчителя. Цінність самоосвіти як способу розвитку особистості є беззаперечною, «саморозвиток – це результат професійної творчості, а не лише приросту знань, умінь та навичок» [2, с. 167]. Професійний саморозвиток педагогів визначають як усвідомлені дії щодо вдосконалення як особи-професіонала, це – цілеспрямований процес

підвищення рівня своєї професійної компетентності, педагогічної техніки та розвитку професійно значущих якостей відповідно до зовнішніх соціальних вимог, умов професійної діяльності та власних переконань. Рушійною силою та джерелом професійного саморозвитку педагога є його усвідомлена потреба у цьому процесі, викликана бажанням бути кращим, успішнішим, мати визнання оточуючих, отримувати задоволення від процесу та результатів професійної діяльності. Основними напрямками саморозвитку особистості є самовиховання (виховання волі, якостей характеру, певної моделі поведінки) та самоосвіта (пізнання нового, осмислення інформації, її інтеграція з наявними знаннями, інтелектуальне збагачення).

Таким чином, інтегративний підхід до навчання сьогодні потребує часу. Його реалізація вимагає від вчителя додаткових зусиль під час підготовки уроку. Застосування інтеграції дозволяє вдосконалювати пізнавальні мотиви: інтерес до знань, до змісту та процесу вивчення.

Необхідність проведення інтегрованих уроків виникла у зв'язку з тим, що у більшості учнів знання диференційовані, вони важко пов'язують поняття, факти з інших предметів. Крім того, основні вимоги до якісного уроку передбачають включення етапу встановлення міжпредметних зв'язків, усвідомлюваних школярами, змісту уроку для здійснення зв'язку з раніше опанованими знаннями і вміннями.

Проблема інтеграції навчання та виховання в середній школі важлива та сучасна. Її актуальність продиктована новими соціальними запитами до школи та викликами часу, перед якими постала наша держава. Сучасна система освіти спрямована на формування високо освіченої, інтелектуально розвиненої особистості з цілісним уявленням картини світу, з розумінням глибини зв'язків явищ та процесів навколишнього світу. Предметна роз'єднаність стає

однією з причин фрагментарності світогляду здобувачів освіти, тоді як у сучасному світі переважають тенденції до економічної, політичної, культурної, інформаційної інтеграції. З використанням інтеграції у навчанні відновлюється цілісність освітнього простору з допомогою об'єднання навчання, розвитку, виховання учнів та залучення їх до активної роботи. Особливо це актуально в умовах воєнного стану, коли школярі можуть спілкуватися, висловлювати ідеї та пропозиції і таким чином абстрагуватися від моторошних подій.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бойцова А. А. Проектная деятельность как средство интеграции предметов естественнонаучного цикла в школе. *Человек и образование*. 2013. № 4 (37). С. 185 – 188.
2. Загвязинский В. И. Педагогическое творчество учителя. М.: Педагогика, 1987.
3. Иванчук М. Г. Интегрированное обучение: сущность та виховний потенціал. (Виховання особистості молодшого школяра в умовах інтегрованого підходу до навчання). Чернівці : Рута, 2004. 359 с.
4. Кендюхова А. А. Інтеграційні процеси в системі післядипломної педагогічної освіти. *Імідж сучасного педагога*. 2003. № 9. С. 20 – 22.
5. Медведюк Є. К. Реалізація міжпредметних зв'язків як умова інтеграції змісту освіти. *Біологія*. 2004, № 9. С. 2 – 5.
6. Мітрясова О. П. Інтеграційні процеси в науці та освіті. *Нова парадигма*. 200. Вип. 65 (Ч. 1). С. 329-335.
7. Просіна О. Інтеграція в НУШ. Інтегрований підхід в освітньому процесі. *Методист*. 2018. № 2. С. 68 – 71.
8. Стрепітова Р. А. Використання міжпредметних зв'язків – шлях до удосконалення змісту навчального матеріалу. Збірник матеріалів інтернет-семінару / Інтеграція знань з предметів природничо-математичного циклу: проблеми та шляхи вирішення. Ч II. Черкаси, 2012. С. 50 – 53.

П.В.Теслюк,

доцент кафедри педагогіки, психології та освітнього менеджменту комунального навчального закладу «Черкаський обласний інститут післядипломної освіти педагогічних працівників Черкаської обласної ради», кандидат психологічних наук, доцент

КОМУНІКАТИВНІ АСПЕКТИ ПСИХОПРОФІЛАКТИКИ ПОСТТРАВМАТИЧНИХ СТРЕСОВИХ РОЗЛАДІВ У ДОРΟΣЛИХ ТА ДІТЕЙ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Оголошення воєнного стану, бойові дії в Україні радикально змінили звичні умови життя більшості сімей, створили реальну небезпеку життю та здоров'ю людей. Через це як діти, так і дорослі можуть потерпати від стресу та різного роду психічних травм. Психологічний стрес може запускатися не лише реально діючими, але й імовірними подіями, які ще не відбулися, проте настання яких людина боїться (наприклад, можливе бомбардування після сигналу повітряної тривоги,

загроза відсутності продуктів харчування тощо). Основними стресогенними чинниками за таких обставин є: ризик для життя та здоров'я; дефіцит часу для аналізу обстановки і прийняття рішення; висока ціна можливих помилок; усвідомлена відповідальність за рідних та близьких; великі фізичні навантаження; конфліктні ситуації у процесі евакуації; інтенсивний вплив несприятливих факторів навколишнього середовища (холод, нестача води, продуктів, ліків) тощо.